

Handläggare

Johan Nyberg, 018-179194

Miljödepartementet

Naturmiljöenheten

103 33 Stockholm

Tillgängliga stränder - ett mer differentierat strandskydd- (SOU2020:78)

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har den 2021-02-03 tagit emot ovanstående ärende för yttrande. Med anledning av detta vill SGU framföra följande.

Bakgrund

Utredningens uppdrag har varit att föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som medför att strandskyddet i miljöbalken görs om i grunden. Det ska ske genom en ökad differentiering som tar hänsyn till att tillgången till sjöar och stränder varierar i landet, liksom befolkningstäthet och exploateringsstryck. Det ska bli enklare att bygga strandnära i landsbygdsområden. Förslagen ska på det sättet bidra till att förbättra förutsättningar för bostäder och näringsverksamhet främst för småföretagare, besöksnäring och gröna näringar i områden med lågt exploateringsstryck. De ska också bidra till att bibehålla eller förstärka strandskyddet för att värna obrutna strandlinjer, den allemansrättsliga tillgängligheten och miljön i starkt exploaterade områden.

SGUs synpunkter

Sammanfattning

Sammanfattningsvis anser SGU att effekterna av georisker i ett framtida, förändrat klimat inte är tillräckligt behandlade i utredningen, vilket är en brist. Vikten av ett hållbart, klimatanpassat, framtida, strandnära byggande bör belysas och redovisas bättre i författningen. Förstärkta satsningar på att ta fram kunskaps- och planeringsunderlag avseende georisker och geologiska förhållanden kommer i sammanhanget reducera samhällets kostnader på sikt samt minska riskerna för naturrelaterade olyckor, något SGU bedömer som mycket angeläget. Sådana underlag ger bättre förutsättningar till en klimatanpassad, hållbar utveckling av bostäder och näringsverksamhet i områden med lågt exploateringsstryck samt att miljökvalitetsmålen som nämns i utredningen bättre uppnås.

Georisker

Strandskydd kopplat till klimatanpassningsåtgärder samt till värden av växt- och djurliv och rekreation finns utförligt redovisat och diskuterat i utredningen. SGU anser dock att det i utredningen saknas en diskussion, redovisning och strategi av ett strandnära, hållbart markbyggande som tar hänsyn till markförhållanden och georisker i ett framtida klimat. I framtiden kommer med all sannolikhet problematiken med markstabilitet och georisker öka på grund av främst förändrade havsnivåer, yt- och grundvattennivåer samt förändringar i nederbörds- och flödesmönster. Enligt klimatmodeller kommer klimatförändringarna resultera bland annat i mildare och blötare vintrar, stigande havsnivåer (eventuellt

upp mot 2-3 meter vid extremväder till 2100), ändrade flöden i vattendragen, längre perioder av torra och längre växtsäsong. Vi får sannolikt fler tillfällen med extremt väder både på korta tidsskalor i form av skyfall och längre perioder i samband med lågtryckssituationer med mycket nederbörd. Denna problematik bör bättre behandlas i strandskyddsfrågan med tanke på att mycket av det som byggs idag förhoppningsvis har livslängder på åtminstone upp till 100 år. Havsnivån kommer dessutom med all sannolikhet fortsätta stiga många århundraden till efter 2100. Sammantaget kommer dessa processer att öka sannolikheten för georisker, vilket inte berörs och är som påpekat inledningsvis en brist i utredningen.

I Sverige är ras, skred och erosionsproblematik starkt kopplat till strandnära lägen. Ett lättat strandskydd innebär av den anledningen en uppenbar risk för ökad byggnation på olämplig mark och i georiskområden. SGU anser därför att strandnära områden, med olämpliga markförhållanden, som i framtiden har risk för sättningar, föroreningsspridning, översvämning, skred, erosion, ras, sura sulfatjordar etc. bör bättre beaktas vid dispensgivning av strandskydd för byggnation av både hus och infrastruktur. Bebyggelse och infrastruktur som byggs strandnära i framtida olämpliga områden kan på grund av georisker behöva flyttas eller skyddas med åtgärder. Dessutom kan akuta skador på hus och infrastruktur uppstå och till och med människoliv gå till spillo genom naturolyckor som orsakats av tex skred, ras, erosion eller översvämning.

Flytt av byggnader och infrastruktur

Redan idag behöver strandnära hus och infrastruktur åtgärdas, skyddas eller flyttas på grund av att de utsätts för t.ex. marksättningar, erosion, skred och översvämningar. I det framtida klimatet med högre havsnivåer, större och snabbare förändringar av sjö-, vattendrag- och grundvattennivåer samt flöden finns risker att sättningar i hus och infrastruktur, erosion och skred i strandnära områden ökar i omfattning. Detta är företeelser som man behöver ta hänsyn till i dispensgivningen av strandskydd och för att nå miljökvalitetsmålet *God bebyggd miljö*. Det vore olyckligt om bostadshus behöver flyttas till andra områden, som då även behöver tas i anspråk och utredas i planeringsprocesser.

Planerings- och kunskapsunderlag

De risker som finns med en ökad exploatering av strandnära lägen ställer krav på tillgång av bra kunskaps- och planeringsunderlag om mark- och bottenförhållanden samt georisker. För att förbättra förutsättningarna för ett hållbart, strandnära byggande av bostäder, infrastruktur och näringsverksamhet behövs dessa i planeringsprocessen och dispensgivningen av strandskydd. Tillgång på och användning av sådana underlag kommer minska samhällets kostnader för ett hållbart, strandnära byggande och bidra till att näringsverksamheten förbättras i avsedda regioner och områden.

Detaljerade och enhetliga kunskapsunderlag om berg-, jordarters och sediments fördelning på land och på botten av vattendrag och sjöar/hav ger information om ett områdes lämplighet för byggnation, tex om risk för marksättningar finns, samt geotekniska parametrar som behövs för optimal lokalisering och utformning av byggnader och infrastruktur ur både en säkerhets och ekonomisk aspekt. De ger information om risk för erosion, skred och ras, förekomst av sura sulfatjordar, förekomst av förorenad mark och sediment etc. Dessutom ger de information om grundvattenförekomster, tillgång på grundvatten, grundvattennivåer, grundvattenströmning samt förorenings spridning på land och mellan land, sjöar, vattendrag och hav. Interaktionen mellan ytvatten och grundvatten samt grundvatten och ytvatten beror av geologin i den övre delen av markytan respektive botten- och strandzonen. En hållbar materialförsörjning till byggandet beror på de geologiska förutsättningarna i området och bör även

planeras därefter. Om dessa underlag finns och används kommer med all sannolikhet ett bättre hållbart strandnära byggande och dispensgivning av strandskydd utföras.

Tillgången på tillräcklig geologisk grundinformation om olika berg, jordarter och sediments förekomst är alltså nödvändig för att göra bedömningar av georisker kopplade till strandnära byggande. Modern geologisk information som uppfyller samhällets krav inom klimatanpassning och planeringsprocesser finns dock endast i vissa delar av landet. Till exempel finns moderna enhetliga jordartskartor baserade på detaljerade digitala höjdm modeller (Lidar-data) enbart för ca 8–10 % av Sveriges yta. Det viktiga kunskapsunderlaget om jordarter och dess stratigrafi mellan de ytliga jordarterna på land och bottnar längs med vattendragen saknas också på ett enhetligt och lättillgängligt sätt.

Det finns alltså, för stora delar av landet, i dagsläget inte tillräckliga planerings- och kunskapsunderlag för att systematiskt och enkelt bedöma riskerna av strandnära exploatering.

Grunda bottnars värden

SGU anser att det är bra att utredningen nämner och redovisar att grunda, vågskyddade miljöer med mjukbotten (till exempel sand-, ler- och gyttejbottnar) tillhör de mest produktiva och viktiga miljöerna för växter och djur längs Sveriges kust och i sjöar samt vattendrag och bör skyddas. Nationella enhetliga sedimentkartor med detaljerade morfologiska underlag för bottnar i kustnära områden, sjöar och vattendrag saknas dock i stor omfattning. Framtagandet av underlag med värdefulla bottnar kartlagda skulle bidra till ett bättre skydd av bottnarna och en bättre dispensgivning av strandskydd.

Beslut i detta ärende har fattats av Generaldirektör Anneli Wirtén.

I den slutliga handläggningen av ärendet har även statsgeologerna Paula Lindgren, Kristian Schoning och Johan Nyberg samt enhetschefen Anna Hedenström och avdelningschefen Lovisa Zillén Snowball deltagit. Statsgeologen Johan Nyberg har varit föredragande.

Anneli Wirtén

Johan Nyberg